

Hvordan hindre at distriktene blir «gamlehjem i naturskjønne omgivelser»?

Bærekraftig utvikling av naturbaserte næringer, som lakseoppdrett, er særlig avhengig av tilrettelegging og aksept i mange perifere lokalsamfunn og vertskommunene på kysten. Veksten som er ønsket, og som har stor nasjonal oppmerksomhet og prioritet, innebærer et gjensidig behov for å redusere sårbarheten og sikre mer attraktive og velfungerende bo- og arbeidsregioner langs kysten.

Det er svært viktig at de foreslåtte tiltakene i NOU 2020:12 *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn* og NOU 2020:15 *Det handler om Norge* sees i sammenheng, følges opp og dermed bidrar til utviklingen av nærings- og distriktpolitikk som bidrar til vekst og utvikling for nasjonen i sin helhet.

NFKK foreslår fire tiltak for økt satsing på distriktene:

- Kommunikasjonstilbud som sikrer større og mer attraktive bo- og arbeidsregioner.
- Utrede nye tiltak for å sikre kompetanse og økt bosetning i distriktene.
- Økt satsing på digital infrastruktur.
- Tilby mer desentralisert og distribuert utdanning.

Nye tiltak for å sikre kompetanse og økt bosetning i distriktene

De demografiske endringene merkes særlig godt i de mindre distriktskommunene i landet. Befolkningen blir eldre, og demografiutvalgsleder Victor Norman frykter at distrikts-Norge blir et «gamlehjem i naturskjønne omgivelser». Det må settes inn kraftige tiltak for å hindre denne utviklingen. Demografiutvalget peker videre på følgende drivkrefter som i sum har vært til ugunst for distriktene: Sterk sektorstyring og silotenking, digitalisering og spesialisering.

Det understreker videre at «distriktsbefolkningen ofte har tatt kostnadene ved flere reformer, gjennom bla lengre avstand til tjenester og færre arbeidsplasser, mens de i mindre grad har fått sin del av «gevinstene». NFKK kjenner seg igjen i denne virkelighetsbeskrivelsen.

Kommunene har utfordringer knyttet til å rekruttere fagpersonell innenfor en rekke yrker, for eksempel helse og omsorg, barnevern, tekniske tjenester mfl. Kommunene står i dag fritt til å nedbetale arbeidstakernes studielån, men bidrar med dette til å flytte problemet med manglende fagkompetanse til omkringliggende kommuner.

Samtidig vil NFKK understreke at behovene for arbeidskraft i de ulike kommunene varierer, og innføring av tiltak skissert under må basere seg på faktiske behov. Ordningene vi ber utredet, må være målrettede og behovsprøvd.

NFKK foreslår følgende tiltak:

- Tilbakeføring, flytting og nyetablering av statlige arbeidsplasser til distriktene.
- Statlige virksomheter må følge Nærings- og fiskeridepartementets eksempel og lyse ut stillinger der kontoret ligger i Oslo eller en regionhovedstad, men der arbeidet kan utføres hvor som helst i Norge.
- Utrede ordringer med avskrivning av studielån for yrkesgrupper som er kritiske for å opprettholde tilfredsstillende lovpålagte oppgaver i distriktene, herunder fastleger i kommunene og sykepleiere på sykehjem.
- Tiltak for å få flere innen blant annet helse- og omsorgsyrker til å jobbe heltid.
- Regelverket knyttet til godkjenning av utdanning fra utlandet må endres for å gjøre det enklere å få godkjent utdanninger fra andre land.
- Likeverdige tjenester for innbyggere i hele landet utfordrer ikke bare forskjellene i de kommunale tjenestetilbudene, men enda mer de statlige og regionale tjenestetilbudene. Endringer i inntektssystemet bør eventuelt skje uten at dette medfører inndragning og avkortning av inntekter kommunene har oppnådd fra beskatning av bruken av lokale naturressurser.
- Statlige og andre offentlige aktører bør splitte opp anbud, slik at mindre lokale aktører har en reell mulighet til å delta i- og vinne anbudskonkurranser.

- Ordninger for å gi flere unge voksne som ønsker å bosette seg i distriktene adekvat, lettanskaffelig og lettomsettelig bolig må utredes. NFKK foreslår å styrke ordninger som *leie til eie* av boliger og at Husbankens virkemidler intensiveres betraktelig. Det må også etableres bedre finansieringsordninger for bygging av bolig for førstegangsetablerere og ungdom.

Økt satsing på digital infrastruktur

God og stabil tilgang til elektronisk kommunikasjon er avgjørende for at folk skal kunne bo og arbeide i distriktene. NFKK mener at i dagens samfunn er tele- og datakommunikasjon like viktig som fysisk infrastruktur. Dette gjelder områder som sikkerhet, næringsutvikling, offentlig tjenestetilbud og for den enkelte innbygger.

Bredbånd er en samfunnskritisk infrastruktur, det siste året har vist oss at godt utbygd bredbånd er vesentlig for at innbyggerne skal kunne jobbe hjemmefra i kortere eller lengre perioder. Endringene i arbeidslivet det siste året har vist at arbeidet kan utføres vel så godt langt unna hovedkontor og hovedstad, og synliggjort at kystkommuner og mindre steder kan være like trygge og attraktive som en større by i sentrale strøk.

NFKK er opptatt av at samfunnet, må legge godt til rette for høyhastighetsbredbånd i hele landet. Slik kan hele Norge ta del i den digitale utviklingen. I dag er det slik at denne satsingen først og fremst skjer i de sentrale strøk.

NFKK foreslår følgende tiltak:

- En betydelig økning i statlige midler til utbygging av digital infrastruktur i distriktene.
- Vurdere å innføre en rett til høyhastighetsbredbånd.
- Staten må ta ansvar for utbygging i sterkere grad dag enn i dag, og dette haster.
- Flere ordninger med stedsuavhengige arbeidsplasser.

Tilby mer desentralisert og distribuert utdanning

NFKK mener det er svært viktig å videreutvikle og styrke det desentraliserte utdanningstilbudet og vil understreke behovet for at de høyere utdanningsinstitusjonene tilbyr et fleksibelt utdanningstilbud, samt at det legges til rette for praksis i distriktene gjennom utdanningssystemet.

NFKK frykter at strukturreformen innen høyere utdanning som er gjennomført vil kunne bidra til ytterligere sentralisering av utdanningsinstitusjonene, ved at utdanningstilbud i distriktene blir lagt ned.

Også desentralisert videregående utdanning og fagutdanning er en forutsetning for tilgang på arbeidskraft og innbyggere i kommunene. I havbrukskommuner ser vi at utfordringene til havbruksnæringen i stor grad er knyttet til tilgang på arbeidskraft. Det er viktig at det arbeides for at også fagskoleutdanningene i større grad er rettet mot distriktsnæringene.

NFKK foreslår følgende tiltak:

- Høyere utdanningsinstitusjoner bør pålegges å opprettes campus eller tilsvarende i distriktene som er relevant for næringslivets kompetansebehov, ut over dagens campus-struktur.
- Det må legges til rette for flere etter- og videreutdanningstilbud og distribusjon av utdanning gjennom digitale plattformer.
- Universitets- og høyskolesektoren må forplikte seg til å tilby distribuert utdanning til en fastsatt andel kvalifiserte søkere, og dette bør kobles opp mot finansiering av sektoren. Dette er særlig viktig i de utdanningsretningene der det er dokumentert at det er eller ventes kompetansemangel.
- Utrede ordninger basert på desentralisert, samlingsorientert opplæring og med timeplaner som gir større fleksibilitet og muligheter gjennom hele skoleåret og utdanningsløpet på videregående nivå. I tillegg bør nettbasert/digital opplæring for yrkesrettet opplæring utredes.

- Endring i tilbudene innenfor videregående opplæring må samsvare med behovet næringene i distriktet har knyttet til fremtidig arbeidskraft. Vi er kjent med at fylkeskommunenes økonomi kan føre til kutt i tilbud innenfor linjer som næringene etterspør. Dette er svært uheldig.
- Større muligheter til å gjennomføre hele opplæringsløpet i bedrift. Denne ordningen, sammen med digital undervisning, kan føre til at kommunene holder på elevene lenger og det kan hindre frafall, samt at næringslivet får den arbeidskraften det trenger.